

Ölü Doğan Bebek: Referandum Kararı ve IKBY'nin Bağımsızlığı

Türkiye ve ABD olmak üzere, bölgesel ve uluslararası güçlerden referandum kararına ilişkin tepkiler güçlü bir biçimde yükselmiş, Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliği paydasında birleşmiştir. Bu noktada IKBY, referandum kararı ve bağımsızlığının meşruiyeti açısından aradığı dış desteği mevcut durum itibarıyla bulabilmiş değildir. Bununla birlikte her ne kadar IKBY, 2003 sonrası Irak'ın en istikrarlı bölgesi olarak ifade edilse de IKBY içerisindeki siyasal, ekonomik, idari ve sosyal problemlerin IKBY'nin bağımsızlığı açısından ciddi bir engel taşıdığı görülmektedir.

Bilgay DUMAN

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanı Mesut Barzani, 7 Haziran 2017 tarihinde IKBY'deki siyasi partilerle bir araya gelerek uzun zamandır beklenen “bağımsızlık referandumu” tarihini açıklayarak, yeni bir tartışma ve kriz sürecinin fitilini ateşlemiştir. 25 Eylül 2017 olarak belirlenen IKBY'nin bağımsızlığının oylanacağı referandumun, IKBY'nin sınırları dışında bulunan ve tartışmalı bölgeler olarak ifade edilen Sincar, Kerkük, Tuzhurmatu, Hanekin gibi bölgelerde de yapılacağı açıklanmıştır. Her şeyden önce Irak Anayasası'na aykırı olan “bağımsızlık referandumu” kararı hem Irak'ta hem de uluslararası boyutta ciddi bir tepkiyle karşılaşmış durumdadır. Hatta IKBY partileri arasında dahi referandum ve bağımsızlığa ilişkin bir birliktelik sağlanabilmiş değildir. IKBY Parlamentosu'nda kota sandalyeleri dışında temsiliyete sahip olan 5 partiden (KDP, KYB, Gorran, Kürdistan İslami Birliği-Yekigirtu ve Kürdistan İslami Cemaati-Komal) 2'si (Gorran ve Komal), Mesut Barzani'nin 7 Haziran'da siyasi partilerle yaptığı toplantıyı boykot ederek katılmamıştır. Bu anlamıyla referandum ve bağımsızlık yönünde alınan kararın “ölü doğduğunu” söylemek mümkündür.

Bu noktada öncelikle alınan kararın zamanlamasına dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bilindiği gibi 2015 Ekim'inden bu yana Mesut Barzani'nin başkanlığına ilişkin tartışmalar nedeniyle IKBY'de ciddi bir siyasi kriz yaşanmakta, IKBY Parlamentosu oturumu yapılamamaktadır. Bu kararlar Mesut Barzani'nin Kasım 2017'de yapılması gereken IKBY Parlamentosu seçimleri öncesi avantaj sağlayarak seçmen tabanını konsolide etmeye ve üzerindeki baskıyı kırmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Mesut Barzani'nin Ortadoğu'da yaşanan Suriye ve Katar krizi başta olmak üzere bölgesel krizlerden faydalanarak bağımsızlık için fırsat kollamaya çalıştığı ve bu anlamıyla “sınır testi” yapmak istediği görülmektedir. Ancak referandum yapılmadan dahi ortaya çıkan tepkilerin fazlalığı ve düzeyi dikkate alındığında IKBY'nin referandum ve bağımsızlık konusunda tekrar bir hesap içerisine girmesi yerinde olacaktır. Nitekim başta Türkiye ve ABD olmak üzere, bölgesel ve uluslararası güçlerden referandum kararına ilişkin tepkiler güçlü bir biçimde yükselmiş, Irak'ın toprak bütünlüğü ve siyasi birliği paydasında birleşmiştir. Bu noktada IKBY, referandum kararı ve bağımsızlığının meşruiyeti açısından aradığı dış desteği mevcut durum itibarıyla bulabilmiş

değildir. Bununla birlikte her ne kadar IKBY, 2003 sorası Irak'ın en istikrarlı bölgesi olarak ifade edilse de IKBY içerisindeki siyasal, ekonomik, idari ve sosyal problemlerin IKBY'nin bağımsızlığı açısından ciddi bir engel taşıdığı görülmektedir. Siyasi partiler arası uzlaşmazlığın yanı sıra, parti içi mücadelelerin de dikkate alınması gereken önemli bir husus olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte IKBY açısından en önemli problemlerden biri de ekonomik sıkıntılardır. Ayrıca, IKBY'nin içerisinde temsil ve idari yapılanma problemleri de devam etmektedir. Bu noktada belirtilen sıkıntıların ayrıntılı bir biçimde ele alınması, IKBY'nin bağımsızlığı konusunda etkilerinin değerlendirilmesi açısından faydalı olacaktır.

Partiler arası siyasi mücadele: 2009'a kadar IKBY içerisinde farklı siyasi partiler faaliyet gösterse bile yönetsel olarak etkin bir pozisyon almadıklarını söylemek mümkündür. Ancak 2009'dan sonra KYB'den ayrılarak kurulan Gorran'ın güçlü bir muhalefet partisi olarak ortaya çıkması ve KYB karşısında iyi bir rakip olmasıyla birlikte, Irak'taki Kürt siyasetinde yeni bir evreye girilmiş ve 2013'te yapılan genel seçimlerle birlikte, daha önceki hükümetlerden farklı olarak, IKBY'de çok partili bir hükümet kurulmuştur. Hükümeti kurma çalışmalarının neredeyse 9 ay gibi bir süre alması, bu süreçten sonra yaşananların bir habercisi olmuştur. Nitekim bu hükümetin kurulmasıyla KDP ve KYB arasındaki stratejik ittifak fiili olarak sona ererken, yeni anayasa çalışmaları ve IKBY'nin yönetim şekli tartışmaya açılmıştır. 2013 Haziran'ında Mesut Barzani'nin başkanlık süresinin 2 sene uzatılmış

olması sorunları çözmezken, 2015 yılında ciddi bir krize dönüşmüş, KDP dışındaki partiler (Gorran, KYB, Yekgirtu, Komala), Mesut Barzani'nin görev süresinin bir kez daha uzatılmasına karşı çıkarak, yeni bir bölge başkanının seçilmesinde ısrarcı davranmıştır. Bu konuda bir uzlaşmaya varılamamış, daha sonra Gorran ve KYB'nin etkili olduğu Süleymaniye'de başlayan gösterilerin kanlı şiddet eylemlerine dönmesiyle IKBY'deki ortam gerilmiştir. KDP gösteriler nedeniyle Gorran'ı suçlarken, göstericilerin KDP'yi hedef alması sonrasında, Gorran üyesi IKBY Parlamento Başkanı Yusuf Muhammed Sadık'ın Erbil'e girişine izin verilmemiştir. Zira IKBY'nin bir bağımsızlık referandumu yapması için dahi yasal olarak IKBY Parlamentosu'nun toplanarak, referandum için bir yasa çıkartması gerekmektedir. Ancak halen IKBY Parlamentosu toplanabilmiş değildir. Referandum ve bağımsızlık kararına ilişkin bir gündemle IKBY Parlamentosu toplansa dahi, karara itiraz eden Gorran ve Komal üyelerinin toplantıya katılmaması muhtemeldir. Bununla birlikte Gorran ve Komal'la birlikte hareket edebilecek farklı grupların ortaya çıkabileceği dikkate alınmalıdır. Mevcut durum itibarıyla partiler arasında sorunların çözülmesi için bir çaba olsa da bu sorunların kısa vadede çözülmesi mümkün gözükmemektedir.

Partilerin iç problemleri: IKBY siyasetinin yürütücü gücü olarak ifade edebilecek üç parti (KDP, KYB ve Gorran) içerisinde de özellikle liderlik boyutunda problemlerin olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle KYB içerisinde bu durum daha fazla hissedilirken, Gorran ve KDP içerisinde

de zaman içerisinde problemler yaşanabileceğini söylemek yerinde olacaktır. KYB içerisinde Celal Talabani'nin rahatsızlığı sonrasında ortaya çıkan birleştirici lider eksikliği, KYB'nin siyasi etkisini sınırlamaktadır. Celal Talabani'nin rahatsızlanması sonrası aktif siyasi hayattan çekilmesinin KYB içerisinde bir lider boşluğu yarattığı bir gerçektir. Öte yandan Gorran lideri Neşirvan Mustafâ'nın, hayatını kaybetmesi sonrasında Gorran içerisindeki lider eksikliği de gün yüzüne çıkmıştır. Bu durum Gorran'ın geleceği açısından IKBY'deki varlığı için bir problem teşkil edebilecek niteliktedir. Bununla birlikte mevcut durum itibarıyla Mesut Barzani'nin aktif siyasi hayat içerisinde olması KDP için sorun yaratmazken, KPD'nin gelecek liderliği için Mesut Barzani'nin oğlu Mesrur Barzani ve IKBY Başbakanı Neşirvan Barzani arasında bir çekişmenin yaşanabileceği söylenmektedir.

Yönetsel problemler: IKBY'de yaşanan partiler arası ve parti içi problemlerin yanı sıra yönetsel problemlerin de ciddi bir problem yarattığını söylemek mümkündür. 1998'den sonra Irak'ın kuzeyinde oluşturulan KYB ve KDP'nin ayrı ayrı yönetim bölgeleri (Süleymaniye merkezli KYB, Erbil ve Duhok merkezli KDP), 2003'ten sonra IKBY olarak ortaya çıksa bile, kurumsal birleşmenin tam olarak sağlanmadığı söylenebilir. Özellikle peşmergeler, asayiş güçleri ve maliye konusunda IKBY içerisinde ikili yönetim devam etmekte, KDP ve KYB'nin askeri güçleri ve maliye idareleri parti mensuplarınca idare edilmektedir. Yani IKBY'nin askeri gücü olarak ortaya çıkan peşmergelerde iki başlı bir yapı bulunurken, KDP

ve KYB'ye ait ayrı asayiş güçleri vardır. Bu da yönetsel bir problem ortaya çıkarmakta, askeri gücü ya da mali kontrolü olmayan diğer partileri rahatsız etmektedir. Bununla birlikte, IKBY'nin yönetim şekli de tartışmaya açılmıştır. Özellikle bölge başkanının seçilmesi konusunda ciddi bir tartışma mevcuttur. KYB ve Gorran, IKBY'nin parlamenter bir sisteme sahip olması nedeniyle bölge başkanının parlamento tarafından seçilmesi konusunda ısrarcı olurken, KDP yeni bir başkan seçilse bile bunun halk tarafından seçilmesi konusunda görüş bildirmiştir. Bu durum IKBY'nin anayasa problemini de beraberinde getirmektedir. IKBY'nin resmi olarak kuruluşundan itibaren (2003'ten bu yana) 14 sene geçmiş olmasına rağmen halen bir anayasa yazamamış olması, IKBY'de yönetsel problemler yaratmaktadır.

Ekonomik Sorunlar: 2003 sonrası ciddi bir gelişmişlik seviyesine ulaşan IKBY, uzun süreden bu yana ekonomik problemlerle uğraşmaktadır. 2003 sonrası Bağdat'tan gönderilen bütçe konusunda sıkıntılar yaşayan ve bu sorunun halen çözemeyen IKBY, her ne kadar kendi çıkarttığı petrolü Irak merkezi hükümetten bağımsız olarak satsa da elde edilen gelirin IKBY'nin giderlerini karşılamadığı görülmektedir. Özellikle petrol fiyatlarının düşmesi sonrasında, IKBY'nin de elde ettiği gelirin azalmasıyla birlikte maaş ödemeleri, şirket ödemeleri ve genel hizmet problemleri ortaya çıkmıştır. Hatta IKBY, en son 2015'in Eylül ayı maaşlarını ödeyebilmiş, geri kalan ayların maaşları ödenememiştir. Halen IKBY'de kamu görevlileri ve memurların ancak dörtte bir maaşı ödenebilmektedir. IKBY'de yatırım

yapan pek çok şirket de yaptıkları işlerin karşılığını alamadığı için IKBY'den çekilmiş ve pek çok iş yarım kalmıştır. Bununla birlikte ekonomik kriz nedeniyle, kamu hizmetlerin de tam olarak sağlanamamaktadır. Nitekim IKBY yetkilileri ekonomik krizin giderilmesi için ABD ve Avrupa Birliği'nden yardım talep etmektedir.

Bağdat'la İlişkiler: IKBY ve Bağdat arasında, 2003'ten bu yana bütçe, peşmergeler, idari ve coğrafi bölgeler, petrol satışı gibi temel problemlerin neredeyse hiçbiri net olarak bir çözüme kavuşturulabilmiş değildir. IKBY, Bağdat'tan istediği yüzde 17'lik bütçeyi almakta zorluk çekerken, IKBY'nin Irak merkezi hükümetin bağımsız olarak sattığı petrol de sorun yaratmaktadır. Bununla birlikte IKBY'nin anayasal sınırları dışında (Erbil, Süleymaniye, Duhok) kalan başta Kerkük olmak üzere, Selahaddin, Musul ve Diyalâ'nın bir kısım topraklarının idari olarak Irak merkezi hükümetine bağlı olmasına rağmen IKBY tarafından kontrol ediliyor olması, IKBY ve Bağdat arasında problemler yaratmaktadır. IKBY'nin özellikle IŞİD'in Haziran 2014'te Irak'ın neredeyse üçte birinde hakimiyet sağlaması sonrasında, IŞİD'le mücadele kapsamında peşmergelerin Irak'ın kuzeyindeki pek çok bölgeyi IŞİD'den geri alarak kontrol etmesi sorunu büyütülmektedir. Özellikle Kerkük Valisi Necmettin Kerim'in talimatıyla Kerkük Vilayet Meclisi'nin Kürt üyelerinin aldığı karar sonrasında IKBY bayrağının Kerkük'teki kamu binalarına asılması, Kerkük gibi tartışmalı vilayetlerdeki gerginliği arttırmaktadır. IKBY'nin resmi sınırları dışındaki topraklarda sağladığı hakimiyet, bu topraklarda

yaşayan halk ve silahlı grupların tepkisine yol açmakta, etnik, dini, mezhepsel ve siyasi gerginlikler ve çatışmalar üretmektedir. IKBY'nin planlandığı referandumu kendi idari kontrolü dışındaki bölgelerde de yapması, çatışma ve gerginlikleri arttırabilecek niteliktedir.

Görüldüğü üzere, IKBY'nin bağımsızlığı açısından, Irak'ta IŞİD'in varlığı, Suriye meselesindeki durum, Irak'ın iç yapısı, bölge devletlerinin tutumu ve Katar krizi gibi bölgesel gelişmeler, uluslararası aktörlerin IKBY'nin referandum kararı ve bağımsızlığına olumsuz yaklaşımı gibi birçok dışsal faktör dikkate alınmadan dahi, IKBY'nin halen içsel gelişimini tamamlamadığını söylemek yerinde olacaktır. IKBY'nin bir referandum yapsa bile, iç problemlerini gidermeden bağımsızlık ilan etmesi ve bu devletin tanınması yönünde bölgesel ve uluslararası bir destek bulması da zor görünmektedir. Bu nedenle IKBY'de bağımsızlık referandumu yapılsa dahi bunun irade beyanından öteye gitmeyeceği aşıkardır. IKBY'nin uluslararası desteğin yanı sıra, özellikle bölge ülkelerinin desteğini almadan atacağı her adım, IKBY içerisindeki ayrışmaların ve problemlerin derinleşmesine yol açabileceği gibi, hem Irak'ta hem de bölgede istikrarsızlığı körükleyebilecek niteliktedir. IKBY'nin bağımsızlığı meselesinin, etki alanından büyük bir etki yaratacağı dikkate alınarak, IKBY'nin 2003 sonrası elde ettiği kazanımları tersine çevirmeden hareket etmesi bölgesel istikrar açısından önem taşıdığı gibi, Kürtlerin yıllardır elde ettiği kazanımların korunması için sağduyulu bir adım olacaktır. ○

ORSAM Araştırmacısı